

OPSERVATORIJA ZA ILEGALNE EKONOMIJE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

IZDANJE

1 SEPT – OKT 2020

Sažetak najvažnijih informacija

Nema karantina za kotorske bande

Rat između dve kriminalne grupe iz Kotora, grada na obali Crne Gore, traje već pet godina. I dok su u većem delu Crne Gore uvedene mere izolacije tokom krize izazvane virusom Kovid-19, ubistva su se nastavila. Uprkos nasilju koje ne prestaje, dva lidera zavađenih klanova – škaljarskog i kavačkog, koji su uhapšeni 2018, što nije izazvalo previše buke u tom trenutku, sada su van zatvora. Nova vlada u Crnoj Gori je obećala da će se boriti protiv organizovanog kriminala i korupcije. Da li će moći da zaustavi kokainski rat?

Albanski kanabis se gaji u zatvorenom

Albanija ima lošu reputaciju najvećeg proizvođača kanabisa u Evropi. Međutim, neke albanske kriminalne grupe su počele da izmeštaju proizvodnju u Zapadnu Evropu, gde uzgajaju kanabis u zatvorenom. I dok Albanija trpi posledice takve reputacije, nedavna velika hapšenja zbog proizvodnje droge u Srbiji pokazuju da postoje druga žarišta proizvodnje kanabisa u regionu.

Keš stiže kući za praznike

Tokom letnje sezone, policija u Albaniji je zaplenila nekoliko stotina hiljada evra u gotovini na ključnim graničnim prelazima i na aerodromu u Tirani. Ovo je sam vrh ledenog brega: milioni evra u gotovini se prošvercuju u Albaniju svake godine, što je posledica nelegalnih transfera gotovine u Zapadnoj Evropi, kojima se finansiraju nezakonite privredne aktivnosti.

Balkanska ruta i Kovid-19: Više ograničenja i više očaja

Tokom 2015. više desetina hiljada izbeglica i migranata prošli su kroz jugoistočnu Evropu na putu ka zapadnom delu kontinenta. Danas, takozvana Balkanska ruta je uglavnom zatvorena: granice su obezbeđene, a policija vraća očajne migrante i tražioce azila nazad. Među malobrojnim pobednicima u ovoj krizi su krijumčari ljudi. Istražujemo kako sve veći broj migranata ulazi na Zapadni Balkan iz Grčke preko Albanije i koje se metode koriste kako bi se oni prokrijumčarili. Ova priča takođe naglašava uticaj ovog procesa na Bosnu i Hercegovinu, gde se dešava humanitarna kriza velikih

razmera zbog strogih graničnih kontrola sa Hrvatskom i straha od širenja virusa Kovid-19.

Na nišanu: Istraživačko novinarstvo u Crnoj Gori

Vladimir Otašević nagrađeni istraživački novinar u Crnoj Gori i urednik mreže za istraživanje o kriminalu i korupciji LUPA objašnjava našim istraživačima zašto je

rizično biti novinar u Crnoj Gori koji se bavi se bavi ovim temama. Otašević opisuje medijsko okruženje u Crnoj Gori i pritiske koje vrše vlada, kriminalci i privatni sektor. Zaključuje svoje izlaganje uz dozu optimizma, tvrdeći da će nova vlada nova vlada u Crnoj Gori posle izbornog poraza Đukanovića povećati medijske slobode, ojačati integritet i unaprediti borbu protiv organizovanog kriminala.

O OVOM BROJU

Dobrodošli u prvi broj Bilten rizika koji je sastavila Opservatorija civilnog društva za borbu protiv organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi, što je deo Globalne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog (GI-TOC). Ova nova mesečna publikacija, zasnovana na sličnim biltenima rizika koje sastavljaju druge regionalne opservatorije Globalne inicijative, baviće se temama koje su u vezi sa organizovanim kriminalom, nezakonitim tokovima novca i korupcijom u regionu Zapadnog Balkana.

Bilten rizika će se usredrediti na žarišta organizovanog kriminala na Zapadnom Balkanu, političku ekonomiju organizovanog kriminala, kriminalna tržišta i načine na koje korupcija omogućava ozbiljni organizovani kriminal. I dok će se bilten pravovremeno baviti temama, cilj je da prvenstveno procenjuje i analizira rizike, koji predstavljaju nelegalne privredne aktivnosti u regionu. Bavimo se sektorskim, lokalnim i nacionalnim problemima i u slučajevima gde je to moguće smeštamo ih u širi regionalni kontekst, a takođe naglašavamo veze sa globalnim kriminalnim tržištima, tokovima, onima koji to podstiču i omogućavaju. Kratkoročno, imamo poseban interes da analiziramo uticaj Kovid-19 na organizovani kriminal u regionu, kao i mogućnosti i političku volju vlasti da mu se suprotstave. Doprinosi ovom izveštaju dolaze od naše istraživačke mreže u regionu i od drugih autora. Tamo gde je relevantno, upoređićemo članke u Biltenu rizika sa drugim publikacijama Globalne inicijative

za borbu protiv organizovanog kriminala za one koji su zainteresovani za detaljniju analizu.

Prvo izdanje bavi se širokim opsegom tema, među kojima su uzgoj kanabisa u Albaniji i navodima da su Albanci preselili proizvodnju u zatvorene prostore u Zapadnoj Evropi; uticaj Kovid-19 i dodatnih snaga bezbednosti na granicama na krijumčaranje migranata preko Zapadnog Balkana; uticaj rata kotorskih kriminalnih grupa na pandemiju i novu vladu u Crnoj Gori; fenomen transfera gotovine na Zapadnom Balkanu. Takođe donosimo intervju sa istraživačkim novinarom o izazovima i rizicima razotkrivanja korupcije i organizovanog kriminala u Crnoj Gori.

Suštinski stub programa Globalne inicijative za borbu protiv organizovanog kriminala je jačanje otpornosti zajednice na organizovani kriminal. Fond za otpornost podržava građansko društvo, između ostalog i na Zapadnom Balkanu, s projektima i programima čiji je cilj podupiranje preventivnih mera u zajednicama, grupama i kod pojedinaca koji su izloženi kriminalu. Bilten rizika će predstaviti učesnike u civilnom društvu u regionu koji će pokušavaju da ojačaju strategije otpora na organizovani kriminal.

Ako imate komentare ili ideje za Bilten rizika ili želite da doprinesete sadržaju, molim vas kontaktirajte almedina.dodic@globalinitiative.net.

Nema karantina za kotorske bande

Crna Gora je sprovodila mere izolacije veći deo proleća. To je bila poslednja zemlja u Evropi, koja je registrovala slučaj Kovida-19 (17. mart)¹, a 68 dana kasnije (24. maja) prva je proglasila da u njoj nema zaraženih ovim virusom.² Ali, dok je vlada čvrstom rukom upravljala pandemijom, zauzela je dosta labaviji stav prema organizovanom kriminalu. Bosovi zavađenih kavačkih i škaljarskih klanova, koji su uhapšeni 2018. su pušteni na slobodu uz kauciju i nalaze se pod jakom policijskom zaštitom, dok se ciklus ubistava iz osвете nastavlja nesmanjenim intenzitetom.

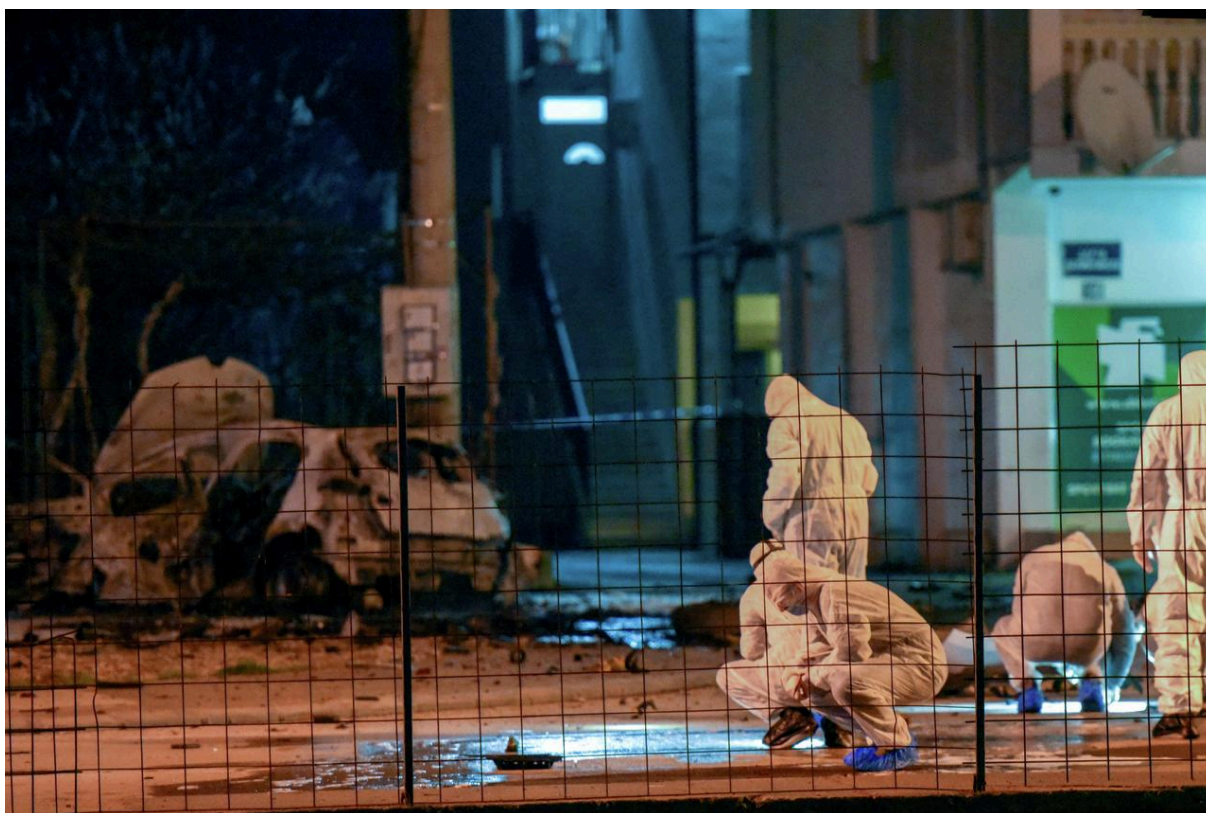
„Oko za oko, zub za zub“ ubistva koja se dešavaju u crnogorskom podzemlju od kada je pošiljka kokaina nestala u Španiji 2014. (što je izazvalo cepanje kriminalnih klanova koji potiču iz Kotora) nastavila su se i tokom Kovid-19 krize, bez obzira na mere izolacije.

Jedan muškarac je ubijen, a drugi povređen 4. marta kada je automobil u kome su bili bio raznet u blizini supermarketa u Podgorici. Slučajni prolaznik je takođe

povređen. Obojica su bili poznati policiji; a ubijeni muškarac je navodno bio član škaljarskog klana.³

Četvorica muškaraca su pokušala da ubiju navodnog šefa rivalskog kavačkog klana u Kijevu 27. maja.⁴ Dvojica pripadnika škaljarskog klana su brutalno ubijeni automatskim oružjem u unakrsnoj vatri na grčkom ostrvu Krfu.⁵ Ova ubistva prate obrazac koji je analiziran u izveštaju Globalne inicijative za borbu protiv organizovanog kriminala u julu 2020. „Ubistva: Šta likvidacije otkrivaju o crnogorskom ratu oko droge“.⁶

Dva visoko pozicionirana člana rivalskih klanova su nedavno puštena iz zatvora. Krajem jula 2020. navodni lider škaljarskog klana Jovan Vukotić, koji je bio uhapšen u Turskoj 2018, pušten je iz zatvora pošto tužilaštvo nije završilo optužnicu u okviru zakonski propisanog vremenskog perioda.⁷ Vukotić je optužen za pokušaj ubistva i nezakonito posedovanje oružja i eksploziva. On je odslužio petnaestomesečnu kažnu zbog korišćenja lažnog pasoša. Puštanje na slobodu se dešava posle

Forenzičari traže dokaze posle eksplozije bombe postavljene ispod automobila u Podgorici, Crnoj Gori u martu 2020, u kojoj je navodni član škaljarskog klana ubijen.

© PetarJovanovic/eStock

puštanja na slobodu Slobodana Kaščelana, navodnog šefa kavačkog klana, koji je bio uhapšen u Pragu u decembru 2018.⁸ Kaščelan je pušten u decembru 2019, posle polaganja kaucije u iznosu od pola miliona evra. Tužilaštvo je tvrdilo da je Kaščelan predvodio kriminalnu grupu umešanu u krijumčarenje droge, pranje novca i iznudu.⁹

Uprkos krvavoj i dugotrajnoj prirodi ovog rata bandi, koji je ukaljao reputaciju Crne Gore, ovom temom se gotovo uopšte nisu bavili političari tokom kampanje za parlamentarne izbore koji su se desili 30. avgusta. Da li će nova vlada u Crnoj Gori biti spremna da zaustavi klanovski rat oko kokaina? Postoje znakovi da će potencijalna koaliciona vlada imati čvršći stav protiv organizovanog kriminala – barem na papiru. U dogovoru o saradnji između tri koalicione partije, potpisanog 8. septembra

2020, tri lidera su obećala da će „nova demokratska vlada u Crnoj Gori potpuno depolitizovati ključne vladine institucije kako bi se obezbedila beskompromisna borba protiv organizovanog kriminala i korupcije“.¹⁰

U realnosti, neće biti lako novoj vladi da rasturi mreže, koje su stvorili kotorski klanovi, uhodane u zemlji i van nje, zahvaljujući prihodima od krijumčarenja kokaina iz Latinske Amerike u Zapadnu Evropu. Treba imati u vidu da iako se Demokratska partija socijalista po prvi put našla van vlasti u poslednjih 30 godina, lider Milo Đukanović i dalje je predsednik zemlje. Ali, bavljenjem ovim problemom, uz podršku iz inostranstva, značilo bi da je nova vlada spremna da napravi jasan prekid sa nekim od tamnijih aspekata nedavne prošlosti u ovoj zemlji.

Beleške

- 1 Montenegro is Europe's last remaining coronavirus-free country, RT magazine, 13. mart 2020, <https://www.rtmagazine.com/disorders-diseases/infectious-diseases/other-infections/montenegro-coronavirus-free-europe/>.
- 2 Crna Gora se oslobodila korone. Tviter nalog vlade Crne Gore, 24 maj 2020, <https://twitter.com/MeGovernment/status/1264598489318776832>.
- 3 Biljana Nikolić, *Bomba aktivirana ispod auta: Božović poginuo, Keković teško povrijeđen*, Vijesti, 4. mart 2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/424181/podgorica-eksplozivna-naprava-aktivirana-ispod-automobila>.
- 4 Zdravko Ljubas, Montenegrin crime boss shot in Ukraine, suspects arrested, Organized Crime and Corruption Reporting Project (OCCRP), 28. maj 2020, <https://www.occrp.org/en/daily/12424-montenegrin-crime-boss-shot-in-ukraine-suspects-arrested>.
- 5 Jelena Jovanović, *Ubijeni Alan Kozar i Damir Hadžić*, Vijesti, 23. jul 2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/453745/ubijeni-alan-kozar-i-damir-hadzic>.
- 6 Walter Kemp, *Making a killing: What assassinations reveal about the Montenegrin drug war*, GI-TOC, jul 2020, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/07/Making-a-killing-What-assassinations-reveal-about-the-Montenegrin-drug-war.pdf>.
- 7 Za detalje o hapšenju Jovice Vukotića, pogledajte CDM, 11. septembar 2018, <https://m.cdm.me/english/details-on-arrest-of-jovica-vukotic/>.
- 8 Kascalan arrested in Prague, Mina, 14. decembar 2018, <https://mina.news/english-news/kascalan-arrested-in-prague/>.
- 9 Milica Vojinović, *Šef kavačkog klana izlazi iz pritvora*, Crime and Corruption Reporting Network (KRIK), 11. decembar 2019, <https://www.krik.rs/sef-kavackog-klana-izlazi-iz-pritvora/>.
- 10 Samir Kajosevic, Montenegrin coalition leaders agree on 'pro-European' course, Balkan Insight, 9. septembar 2020, <https://balkaninsight.com/2020/09/09/montenegro-coalition-leaders-agree-on-pro-european-course/>.

Albanski kanabis se gaji u zatvorenom.

Albanija je poznata po svojoj industriji uzgajanja kanabisa. Godine 2014, BBC je čak nazvao selo Lazarat „evropskom prestonicom kanabisa na otvorenom“.¹ Međutim, izgleda da postoji više razloga zbog kojih se dešavaju promene na matičnom tržištu, jer se Albanci sve više okreću uzgajanju kanabisa u zatvorenom prostoru na području Zapadne Evrope.

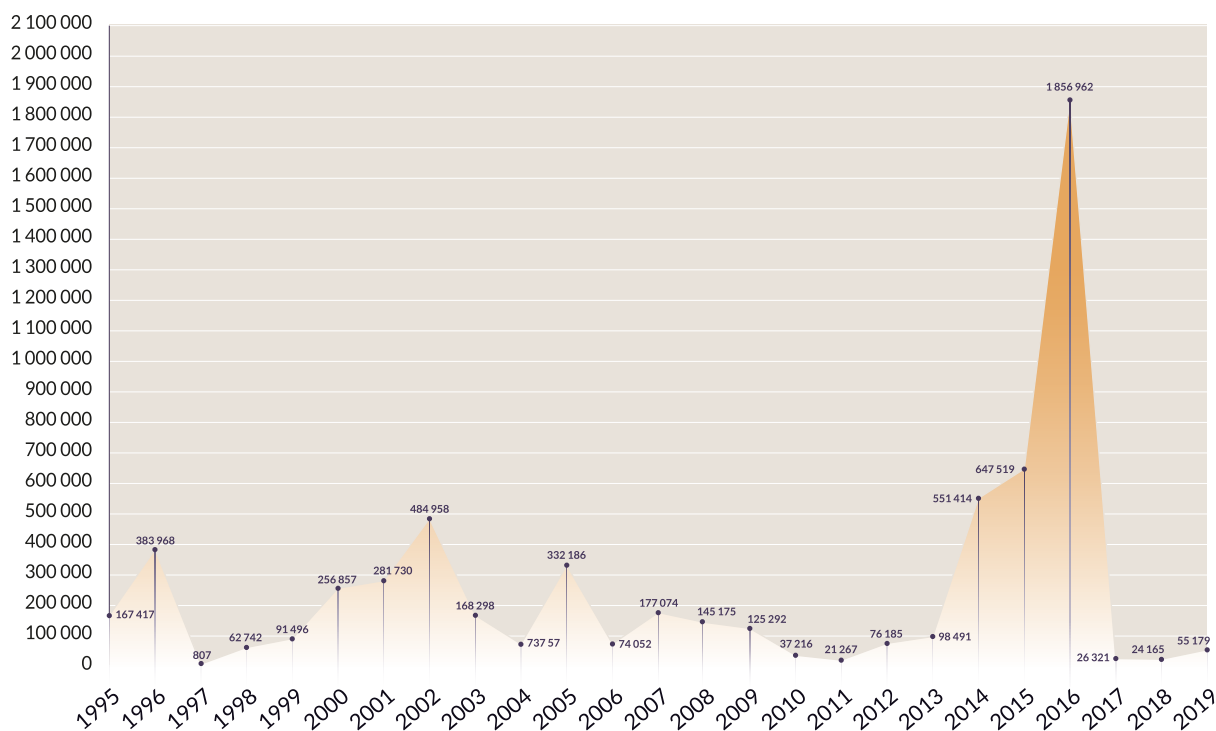
U Albaniji se od početka devedesetih godina 20. veka uzgaja značajna količina kanabisa. Nakon pada komunizma, zemlja je postala glavni izvor kanabisa za evropsko tržište. Uslovi za gajenje kanabisa u Albaniji su povoljni, a ono što pokreće tržište su slaba vlast, korupcija i položaj – zemlja se nalazi blizu Grčke, Italije i centralne Evrope. Siromaštvo i oportunitizam nakon haotičnog prelaska na demokratiju i privredu slobodnog tržišta takođe su doveli do porasta proizvodnje kanabisa u Albaniji.²

Tokom samo jedne decenije, kako su tehnike uzgoja postale efikasnije, a putevi trgovine drogom razrađeni, uzgajanje kanabisa u Albaniji preraslo je u posao vredan milijardu evra. Egzistencija desetina hiljada

poljoprivrednika počivala je na ovoj nelegalnoj industriji, koja je takođe i ubrizgavala profit od droge u politiku i biznis sektor, zahvaljujući čemu su se albanski trgovci drogom kako u zemlji tako i u inostranstvu obogatili.

Iako se kanabis proizvodi širom zemlje, do početka dvehiljaditih epicentar se nalazio u selu Lazarat na jugu. Bila je to mračna, ali javna tajna, nedodirljivo područje uzgoja kanabisa zahvaljujući kome su se obogatili lokalna privreda, političari kao i trgovci narkoticima. Promena u vrhu države 2013. godine praćena pritiskom međunarodne zajednice dovela je do velikog obračuna, koji je u jednoj fazi prerastao u dugotrajnu oružanu borbu policije i dobro naoružanih uzgajivača kanabisa, na teritoriji sela Lazarat, u junu 2014. godine.³

Međutim, ova akcija nije uspjela da reši problem – on se samo preselio na drugu lokaciju. Uzgoj kanabisa proširio se širom zemlje 2016. godine, tokom koje je zabeležen ogroman prinos i velika zarada.⁴ Umesto da se koncentriše u nekoliko izolovanih područja poput Lazarata i planinskog predela Dukadin na severu, dragocena marihuana je uskoro počela da se uzgaja u

SLIKA 1 Broj biljaka kanabisa iskorenjenih u Albaniji između 1995. i 2019. godine (podaci za 2015–2019. preuzeti za vremenski period od juna do decembra).

Izvor: Državna policija Albanije

SLIKA 2 Oblasti u Albanije gde se uzgaja kanabis 2019. godine.

skoro svakom delu zemlje. To je omogućilo albanskim trgovcima narkoticima uspon u kriminalnoj hijerarhiji – investiranjem zarade od kanabisa na tržište kokaina, od kojih su neki ubrzo postali veliki igrači u Latinskoj Americi i Zapadnoj Evropi.⁵

Izgleda da su snažne policijske akcije započete 2017. imale za posledicu sprečavanje uzgajanja kanabisa u Albaniji. U 2020. godini može doći do blagog povećanja nivoa proizvodnje, iako je suviše rano da se o tome govori, posebno s obzirom na uticaj koji virus Kovid-19 ima na useve, jer se pojava pandemije podudara sa periodom kada se seje seme kanabisa. S jedne strane, poljoprivrednici su možda bili primorani da se suoče sa zastojem u proizvodnji usled restriktivnih mera koje su bile na snazi za vreme vanrednog stanja; s druge strane, policija je verovatno manje bila na oprezu, jer je imala druge prioritete. Prema najnovijim podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, tokom juna 2020. policija je iskorenila 36 044 biljaka, više nego dvostruko u odnosu na broj zaplenjenih (14 595) u istom mesecu 2019. godine.⁶

Za razliku od pre pet godina, kada se kanabis mogao nabaviti po ceni od 150 do 700 evra po kilogramu, danas cena na veliko iznosi 1 300 evra zbog relativno

ograničene ponude. Uporedo sa rastom troškova raste i rizik. Prevoz kilograma kanabisa – na primer gliserom preko Jadranskog mora do Italije – navodno košta oko 300 evra po kilogramu. Policija je takođe pojačala mere opreza u Albaniji i susednim zemljama, zbog čega trgovina drogom postaje sve rizičniji posao.

Iako Albanija i dalje važi za najvećeg evropskog proizvođača kanabisa,⁷ izgleda da u današnje vreme neke kriminalne grupe preusmeravaju svoje aktivnosti na Zapadnu Evropu, gde je potražnja veća, ali je i rizik manji. Tokom poslednje četiri godine, izgleda da prevladuje trend – o čemu svedoče policijske aktivnosti u Zapadnoj Evropi – da preduzetnički nastrojeni albanski kriminalci ulažu u uzgoj kanabisa u zatvorenom prostoru u zemljama poput Španije, Holandije, Belgije i Velike Britanije. Tržišna dinamika koje stoji u pozadini ove promene su povoljne – potražnja u Zapadnoj Evropi je velika, baš kao i zarada. Kilogram kanabisa koji se uzgaja u zatvorenom prostoru u nekoj zapadnoevropskoj zemlji prodaje se za oko 3 000 evra. To je otprilike za trećinu više od onog što se u Zapadnoj Evropi zaradi od uzgajanja albanskog kanabisa. Kada se na to dodaju i troškovi i rizici trgovine drogom iz Albanije, jasne su prednosti izmeštanja proizvodnje bliže krajnjem tržištu.

Uzgoj kanabisa u zatvorenom.

© Uriel Sinai/Getty Images

Uzgajanje kanabisa u zatvorenom takođe daje kvalitetnije proizvode. Kanabis koji se gaji napolju, kao i bilo koja druga kultura, osetljiv je na vremenske uslove i druge rizike koji mogu da štete žetvi. Uzgajanje kanabisa u zatvorenom može se vršiti u kontrolisanom okruženju, potentnost ili nivo THC-a (psihoaktivna supstanca koja se nalazi u ovoj vrsti narkotika) može da se reguliše, a konstantno svetlo i kontrolisano zalivanje mogu da ubrzaju proizvodni ciklus, odnosno da omoguće žetvu svaka tri do četiri meseca.

Iako se proizvodnja gajenog kanabisa u Albaniji možda drastično smanjila, izgleda da se Albanci i dalje aktivno bave uzgojem kanabisa na drugim mestima. Ova promena u snabdevanju verovatno će dovesti do odgovarajućeg preusmeravanja pažnje organa reda, na taj način da će zapadnoevropske službe morati da se suoče sa problemom koji im je sada gotovo na pragu.

U međuvremenu, opadajući trend u uzgoju kanabisa na selu u Albaniji, koji je mnogim poljoprivrednicima obezbeđivao egzistenciju, trebalo bi da prate nastojanje da se obezbedi socioekonomska pomoć kako bi se smanjile šanse⁸ da privreda ponovo zavisi od proizvodnje narkotika.

Vredi napomenuti da postoje znaci koji ukazuju na to da se kanabis uzgaja i u drugim delovima Zapadnog Balkana. U okviru slučaja koji je privukao veliku pažnju javnosti, policija u Srbiji uhapsila je vlasnika kompanije za

organsku hranu Predraga Kolviju nakon što su 65.581 biljaka kanabisa, oko 650 kilograma sušene marihuane, ukupne težine oko 3.954 kg (4 tone) kao i oružje, oprema za nadzor i automobil sa policijskim oznakama otkriveni na imanju kompanije Jovanjica u Staroj Pazovi u Vojvodini, čiji je on vlasnik.⁹ To je jedna od najvećih zaplena droge u istoriji Srbije.¹⁰ Suđenje vlasniku prehrambene kompanije i osmorici optuženih, započeto je u julu. Slučaj privlači pažnju zbog navodnih političkih kontakata koje su optuženi kao i njihovi saučesnici imali sa službama državne bezbednosti.

Videćemo da li je ovo samo pojedinačni slučaj ili je deo šireg trenda porasta uzgajanja kanabisa u Srbiji i regionu. Na Kosovu su zabeležene zaplene kanabisa manjih razmera (gde je u period od januara do juna 2020. godine policija pronašla 1.753 biljaka kanabisa),¹¹ kao i u Bosni i Hercegovini, gde je u junu Državna agencija za istrage i zaštitu otkrila lokaciju u Sarajevu na kojoj se kanabis gaji u zatvorenom prostoru,¹² dok se takođe navodi da ima i malih parcele na kojima se kanabis gaji na otvorenom. U Severnoj Makedoniji je od 2016. godine dozvoljen uzgoj kanabisa u medicinske svrhe, mada su odredbe izuzetno stroge, a kriterijumi za dobijanje licence veoma visoki.

Globalna inicijativa za borbu protiv organizovanog kriminala će doneti nova saznanja o tržištu narkotika na Zapadnom Balkanu u izveštaju koji će biti objavljen početkom 2021. godine.

Beleške

- 1 Linda Pressly, Europe's outdoor cannabis capital, BBC News Albania, 1. decembar 2016, <https://www.bbc.com/news/magazine-38111945>.
- 2 Fatjona Mejdini and Kristina Amerhauser, Growing like weeds: Rethinking Albania's culture of cannabis cultivation, GI-TOC, decembar 2019, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/12/AlbaniaCannabis.14.12.web_.pdf.
- 3 Albanian cannabis growers and 800 police battle in lawless village of Lazarat, *The Guardian*, 17. jun 2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/17/albanian-cannabis-growers-800-police-battle-lazarat>.
- 4 Daniela Castro, Albania: Cannabis production far from coming to an end, 5. jul 2016, <https://www.occrp.org/en/daily/5441-albania-cannabis-production-far-from-coming-to-an-end>.
- 5 Walter Kemp, Transnational tentacles: Global hotspots of Western Balkan organized crime, GI-TOC, jul 2020, <https://globalinitiative.net/transnational-tentacles-wb6/>.
- 6 Statistical Monthly Report of Interior Ministry, Albania, jun 2020, <https://mb.gov.al/wp-content/uploads/2020/08/Raporti-Qershor-2020.pdf>.
- 7 Direzione Investigativa Antimafia, *Attività volta e risultati conseguiti dalla Direzione Investigativa Antimafia*, July-December 2019, <https://direzioneinvestigativaantimafia.interno.gov.it/semestrali/sem/2019/2sem2019.pdf>.
- 8 Nate Tabak, In Europe's former pot capital, now the only grass is for sheep, PRI, 30. oktobar 2017, <https://www.pri.org/stories/2017-10-30/europe-s-former-pot-capital-now-only-grass-sheep>.
- 9 Reuters, Serbia seizes four tonnes of marijuana in organic food farm, 26. novembar 2019, <https://www.reuters.com/article/us-serbia-police/serbia-seizes-four-tonnes-of-marijuana-in-organic-food-farm-idUSKBN1Y01YC>.
- 10 Jelena Zorić and Ana Novaković, *Specijalna emisija "Jovanjica - kada je cvetala marihuana"*, N1, 15. jun 2020, <http://rs.n1info.com/Video/Info/a610222/Jovanjica-kada-je-cvetala-marihuana.html>.
- 11 Kosovo General Police Directorate, The Policing in the time of pandemic: Six (6) Month work report of Kosovo Police, januar-jun 2020, <https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2020/09/Policimi-n%C3%AB-koh%C3%ABn-e-pandemis%C3%AB-anglisht.pdf>.
- 12 Noviglas, *Objavljen snimak policijske akcije - Otkrivena jedna od najskupljih laboratorija za uzgoj droge u BiH*, 11. septembar 2019, <https://noviglas.info/2019/09/11/objavljen-snimak-policijske-akcije-otkrivena-jedna-od-najskupljih-laboratorija-za-uzgoj-droge-u-bih-video/>.

Keš stiže kući za praznike.

Od juna do avgusta ove godine, albanska policija je zaplenila nekoliko stotina hiljada evra u gotovini na najvažnijim graničnim prelazima i aerodromu u Tirani. Ovo je vrh ledenog brega, čija se vrednost meri milionima evra i koja se svake godine švercuje u Albaniju i ukazuje na važnost ilegalnih transfera gotovine na Zapadnom Balkanu.

Iako se granična kontrola u regionu obično usredsređuje na to da presretne i zapleni nelegalni duvan, narkotike i drugu falsifikovanu robu, manje pažnje se posvećuje krijumčarenju gotovog novca. Većina tog novca su prihodi od kriminalnih aktivnosti.¹

Prenošenje gotovog novca preko granice ne predstavlja veliki rizik. Novac stečen na ilegalan način u Evropskoj uniji (EU) i Velikoj Britaniji se često skriva u pregradama u automobilima i kamionima i prevozi preko granica. Prema nedavnom izveštaju Globalne inicijative o nedozvoljenim finansijskim tokovima, kriminalci takođe traže od porodice, rođaka i prijatelja da im donesu novac u region u zamenu za malu naknadu. Čak i ljudi koji imaju legalne prihode u inostranstvu, ali koji su

plaćeni u gotovini, često angažuju pojedince koji imaju pasoše EU i Velike Britanije (kao i američke, kanadske i „druge jake“ pasoše) da im donesu novac kući.² Jedan vozač kamiona je objasnio kako može da se zaradi provizija od 10 procenata od ukupnog novca koji se prevozi. Poznato je da albanski kriminalci koji rade u Velikoj Britaniji, a nazivaju ih „londonskim dečacima“ dobro plaćaju.³ Šverc gotovine uglavnom raste tokom letnjih meseci, jer se ljudi koji rade u inostranstvu vraćaju kućama za godišnji odmor.

Tabela prikazuje slučajeve zaplene gotovine koja se krijumčari u i iz Albanije tokom perioda jun-avgust 2020. godine, uključujući aerodrom u Tirani (granica Rinas).

Ove brojke nisu tako impozantne u poređenju sa čuvenim slučajem koji datira iz juna 2018. godine kada je u luci Drač zaplenjeno 3,4 miliona evra u prikolici koja je dolazila iz Belgije (koja je glavno mesto za ulazak kokaina koji se iz Latinske Amerike švercuje u Zapadnu Evropu).⁴ Premeštanje gotovine između zemalja Zapadnog Balkana i unutar njih je podjednako lako prikriti, jer se veliki deo svakodnevnih ekonomskih aktivnosti zasniva na gotovini.

Novčanice u vrednosti od 16 000 evra sakrivene su u plastičnoj kesi u kabini kamiona na putu ka Kosovu koji je zaplenjen na graničnom prelazu Blace u severnoj Makedoniji, juna 2020. godine.

© Carinska uprava Severne Makedonije, <http://www.customs.gov.mk/index.php/mk/informacii-mk/vesti-mk/2584-otkrieni-migranti-i-zapleneta-razna-stoka-devizi-domashna-rakija-cigari-i-falsifikati>

Mesto	Datum	Zapljena količina
Drač	13. jun 2020	€498 850
Rinas	3. jul 2020	€18 500
Rinas	3 jul. 2020	€12 900
Morine	5. jul 2020	CHF 77 160
Rinas	7 July 2020	GBP 15 000
Tre Urat	9. jul 2020	GBP 26 820
Drač	28. jul 2020	€78 730
Rinas	31 July 2020	€15 000
Rinas	5. avgust 2020	GBP 22 000
Rinas	28. avgust 2020	GBP 31 850
Rinas	28. avgust 2020	GBP 10 000

SLIKA 3 Zaplena švercovane gotovine, Albanija, jun- avgust 2020.

Izvor: Informacije dala albanska Uprava Carine

Uobičajeno je da se velike isplate velike vrednosti, poput kupovine luksuznih nekretnina, vrše gotovinom. Iako je većina ovih transakcija neformalna, pre nego ilegalna, one stvaraju prostor da akteri ovih nezakonitih radnji izvlače, premeštaju i apsorbuju velike količine vrednosti, a da nikada ne ostave traga u formalnim finansijskim sistemima.

Zašto se vrši plaćanje upotrebom velike količine gotovine umesto bankovnih transakcija ili brzih transfera novca? Da li postoji nedovoljno poverenje u sistem ili ljudi nešto pokušavaju da sakriju? Ili je to sistemski problem koji je u direktnoj vezi sa činjenicom da mnogi ljudi u zemlji (posebno na severu) nemaju bankovne račune ili pristup bankomatima?⁵ Bez obzira na razlog, nedostatak transparentnosti sigurno izaziva sumnju. Postoje izveštaji o moćnim poslovnim ljudima koji rade u regionu i koji prenose značajne sume gotovine iz jedne u drugu zemlju, ali koje carinici nazivaju „nedodirljivima“. U intervjuu je jedan carinik naveo primer biznismena za kojeg se sumnja da prevozi gotovinu između Albanije i Severne Makedonije,

jer ima ulaganja u obe zemlje. On je rekao sledeće: „Niko se ne usuđuje da proveri gepek njegovog automobila upravo zato što je toliko moćan. Niko ga ne bi zaustavio kao ni [pregledao] njegov automobil.“⁶

Ukratko, ovo je problem koji zahteva bolji policijski nadzor. Vlade treba da obučavaju i podstiču granično osoblje, uključujući policiju i carinske radnike, da stave krijumčarenje gotovine na prvo mesto, umesto što se isključivo fokusiraju na drogu i robu. Da bi se omogućilo ponovno određivanje prioriteta, možda će biti potrebno da se poveća broj agenata i obezbede dodatni tehnički kapaciteti za otkrivanje krijumčarenja gotovine (poput pasa za otkrivanje gotovine i tehnologije rendgenskog skeniranja). Takođe, otkrivanje samo po sebi nije nedovoljno. Strah bi bio veći pokretanjem istraga o poreklu otkrivene gotovine. Prenos gotovine je nedozvoljena radnja koja takođe zahteva promenu stava, kako onih koji švercuju gotovinu, tako i onih koji suviše često gledaju kroz prste.

Beleške

- 1 Tuesday Reitano and Kristina Amerhauser, Illicit financial flows in Albania, Kosovo and North Macedonia: Key drivers and current trends, GI-TOC, avgust 2020, <https://globalinitiative.net/iffs-western-balkans/>.
- 2 Ibid.
- 3 Interview with an Italian commodity trader in Germany, Italy and Albania, januar 2020, Tirana.
- 4 Reuters, Albania seizes 3.4 million euros cash in alleged drug profits in Adriatic port, 25. jun 2019, <https://www.reuters.com/>

[article/us-albania-crime-cash/albania-seizes-34-million-euros-cash-in-alleged-drug-profits-in-adriatic-port-idUSKBN1JL2AT](https://www.reuters.com/article/us-albania-crime-cash/albania-seizes-34-million-euros-cash-in-alleged-drug-profits-in-adriatic-port-idUSKBN1JL2AT).

- 5 Vidi https://www.bankofalbania.org/rc/doc/STRATEGJIA_KOMB_TARE_P_R_PAGESAT_ME_VLER_T_VOG_L_N_SHQIP_RI_2018_12125.pdf?fbclid=IwAR22L5ufqc_vb8I880uZnrncdEMHnmGS1ynrE3I8Ay3WY_Zs2uOXrRw5n-pl.
- 6 Intervju sa albanskim carinikom, januar 2020.

Balkanska ruta i Kovid-19: Više ograničenja i više očaja

Pre pet godina, desetine hiljada izbeglica i migranata su se kretale preko Jugoistočne Evrope pokušavajući da dopru do Zapadne Evrope. Danas je najveći deo balkanske rute zatvoren: granice su obezbeđene i očajni migranti i tražioci azila su vraćeni nazad. Humanitarna kriza je produbljena, jer je ugroženim grupama onemogućeno kretanje i imaju ograničen pristup zdravstvenoj nezi. Među retkim dobitnicima u ovoj krizi su krijumčari migranata.

Iako se broj tražilaca azila značajno smanjio u odnosu na 2015, kada je kulminirao, još uvek ima onih koji su spremni da rizikuju. Pošto je granica između Severne Makedonije i Grčke postala komplikovana za prelazak najveći migrantski talas se premestio na zapad preko Grčke duž njene zelene granice sa Albanijom pa potom u Crnu Goru. U 2019. je oko 12.000 ljudi stranih nacionalnosti uhvaćeno u Albaniji, a blizu polovine njih je tražilo azil (6.678), što je za oko 11 puta više nego 2017.¹ Većina među tim tražiocima azila i migrantima je iz Sirije, zatim iz Iraka, Pakistana, Maroka, Alžira, Libije, Palestine i Avganistana. Tako je stvoreno privlačno tržište za krijumčare. Na primer, u junu 2019, albanska policija je razbila kriminalnu grupu (predvođenu turskim bosom) koja je pokušala da prokrijumčari Sirijce, Turke i Iračane iz Grčke u Zapadnu Evropu.² Narednog meseca uhvaćena je krijumčarska organizacija koja je pokušala da prebaci osmoro Pakistanaca iz Grčke preko Albanije u Crnu Goru. Desetog septembra 2020. albanska policija je razbila krijumčarski lanac koji je pokušao da prebaci 16 migranata u EU.³

Kao protivmera ovom pomeranju, Fronteks (Frontex) – Agencija za evropsku graničnu i obalsku stražu – počela je 2019. da patrolira duž granice Albanije i Grčke. To je bila prva Fronteksova misija na Zapadnom Balkanu. U decembru 2019. je crnogorsko Veće za odbranu i bezbednost odlučilo da uposlji vojsku radi pomoći graničnoj policiji. Odlazeća vlada Crne Gore razmatrala je meru podizanja ograde duž granice sa Albanijom, koristeći žicu koju je dobila od mađarske vlasti. Nova vlada će morati da odluči da li će ograda biti podignuta.

Danas je broj ljudi u pokretu relativno ograničen zbog zaštitnih mera na granicama i zatvaranjima zbog Kovida. Na primer, u februaru 2020, visoki zastupnik za izbeglice

UN-a je zabeležio 2.633 novopristiglih migranata u Srbiju. U martu ih je bilo 1.669. Do aprila, kada je počela pandemija, zabeleženo je samo 270 novih dolazaka.⁴

Pandemija je dovela do značajnih restrikcija ne samo između država, već i unutar njih. U Srbiji, stroge mere i policijski čas uvedeni su u 20 prihvatnih centara, kao i prihvatilišta za tražioce azila. Izbeglice koje bi policija uhvatila van kampova bili bi prebaćeni u jedan od tih centara. U Bosni i Hercegovini, migrante koji ulaze u Republiku Srpsku ohrabruju da idu dalje i uđu u Federaciju Bosne i Hercegovine.⁵ To dovodi do pritiska na severoistoku zemlje, u oblasti Bihaća u Federaciji Bosne i Hercegovine, nedaleko od granice sa Hrvatskom.⁶ Kao rezultat, u Unsko-sanskom kantonu, blizu hrvatske granice, pooštrene su mere kako bi se sprečio priliv migranata.⁷ Većina migranata i tražilaca azila ne žele da se zadrže u regionu. Na primer, u Crnoj Gori su ljudi koji žele da prođu obično mladi Marokanci, Alžirci, Avganistanci, Iračani i Sirijci. Većina onih koji potražuju međunarodnu zaštitu napuštaju Crnu Goru dobrovoljno – čak i pre nego što se donese odluka o njihovom zahtevu.

Međutim, zbog virusa COVID-19 i zatvaranja Balkanske rute, migrantima i tražiocima azila je maksimalno otežan izlazak iz regiona i ulazak u Zapadnu Evropu. To je dovelo do humanitarne krize i velikog broja krajnje očajnih ljudi koji postaju lak plen za krijumčare. Najteža situacija je u Unsko-sanskom kantonu, gde mnogi ljudi spavaju nepokriveni na ulicama. To je ispravljeno tako što je u proleće 2020. otvoren novi kamp u Lipi. Trenutno oko 1.100 migranata boravi u kampu, koji može da primi 1.000 ljudi.⁸ Međutim, svedoci su našim istražiteljima rekli da i dalje nekoliko stotina migranata žive u šumi koja okružuje kamp.

Uznemirenost migranata raste: prema pojedinim izveštajima, učestale su tuče između različitih etničkih grupa unutar kampa u Sarajevu,⁹ na primer, a razlog zbog čega do njih dolazi je pristup najboljim lokacijama za prošenje u gradu. Lokalno stanovništvo u Bihaću i Velikoj Kladaši je takođe uznemireno i zabrinuto ne samo zbog toga što je u njihovim zajednicama došlo do porasta broja migranata i izbeglica, već takođe i zbog incidenata do kojih dolazi usled sitnog kriminala i straha

SLIKA 4 Glavna ruta za krijumčarenje migranata na Zapadnom Balkanu.

Tražiooci azila se greju u napuštenoj zgradi u kampu Bira u Bihaću.

© Iain Burns/SOPA Images/LightRocket via Getty Images

od širenja virusa COVID.¹⁰ S druge strane, ima i onih koji zarađuju tako što iznajmljuju svoje stanove ili pružaju usluge prevoza migrantima, na primer odvozeći ljude iz Unsko-sanskog kantona u pravcu Tuzle ili dalje, u Sarajevo. Cena za prevoz od Velike Kladuše do Sarajeva je, nezvanično, 100 evra po osobi.

Usko grlo na severozapadu nagoni pojedine tražioce azila i migrante, koji su u Bosnu ušli iz pravca juga, da idu ka istoku, pre nego ka zapadu: prema skorijim izveštajima, migranti pokušavaju da sa prostora u okolini graničnog prelaza Klobuk, duž crnogorske granice, krenu u pravcu Nikšića. Prema izvorima iz bosanske pogranične policije, mesečno više od 400 ljudi pokušava da krene tom rutom, a krijumčari naplaćuju od 200 do 1.000 evra po jednom prelasku (u zavisnosti od mesta gde ih ostavljaju). Nakon proglašenja mera izolacije, cene za krijumčarenje su skočile početkom maja – zbog povećane potražnje – ali su sada već neko vreme stoje. Doduše, cena za

prelazak Drine, na granici između Srbije i Bosne, su čak i umanjene (na oko 200 evra po osobi), što navodi na zaključak da sada ima manje posla.¹¹

Nejasno je na koji način zaista funkcioniše krijumčarski biznis. U nekim slučajevima, migranti pokušavaju da pređu granicu bez posrednika. U drugim, aktivnosti organizuju lokalni stanovnici vođeni oportunističkim motivima, ili prevoznici sa malim biznisima koji znaju prednosti i mane lokalnog terena. Mnogi među od onih koji su na putu su siromašni. Zbog toga, profit od krijumčarenja zavisi od obima: ili je reč o većoj grupi koja se drži zajedno, ili o konstantnoj struji malih grupa usmerenih ka istoj granici. Većina ljudi u tim tokovima se kreće s tačke na tačku, oslanjajući se na savete krijumčara, prijatelja ili lokalaca. Policajcima se ponekad isplati da skrenu pogled.

Da bi prešli velika rastojanja bezbedno, migranti se obraćaju krijumčarima – ukoliko mogu da ga priušte. Veća distanca, veća cena. Najveći profit prave oni koji su u stanju da obezbede putovanje duž Zapadnog Balkana, na primer iz Turske i Grčke, preko Severne Makedonije ili Albanije, Crne Gore i Srbije, u Mađarsku ili preko Bosne i Hercegovine u Hrvatsku ili Sloveniju. Pojedini dokazi

ukazuju na postojanje mreža umešanih u međunarodni organizovani kriminal.¹² Na primer, početkom septembra 2020, bosanska policija je uhapsila petoro ljudi,¹³ među kojima su bila i dvojica srpskih državljana za kojima je raspisana Interpolova poternica zbog krijumčarenja i krijumčarenja ljudi.

Beleške

- 1 Foreigners in Albania, Instat, 21. avgust 2020, <http://www.instat.gov.al/media/7362/foreigners-in-albania.pdf>.
- 2 B Koleka, Albania busts gang trafficking migrants into EU, arrests eight, Reuters, 13. jun 2019, <https://www.reuters.com/article/us-albania-migrants-trafficking/albania-busts-gang-trafficking-migrants-into-eu-arrests-eight-idUSKCN1TE2RW>.
- 3 Vidi: FJALA, 10. septembar 2020, https://fjala.al/2020/09/10/transportonin-drejt-vendeve-te-be-se-16-emigrante-te-paligjshem-ne-pranga-26-vjecari-dhe-bashkepunetori-i-tij/?fbclid=IwAR14Tc7x2Jh7QblXpOxX2ucpOPQsxs76_TB4uRvJxdNWHaWMCaYl_2we_HA.
- 4 UNHCR Serbia update, ReliefWeb, mart 2020, <https://reliefweb.int/report/serbia/unhcr-serbia-update-march-2020>.
- 5 D Maksimovic, *Nehumane politicke igre s migrantima u BiH*, *Deutsche Welle*, 21. avgust 2020, <https://www.dw.com/hr/nehumane-politicke-igre-s-migrantima-u-bih/a-54650069>.
- 6 B.R., *Nove tenzije u Velikoj Kladusi zbog migrantske krize, na ulicama veci broj policajaca*, Klix, 17. avgust 2020, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/nove-tenzije-u-velikoj-kladusi-zbog-migrantske-krize-na-ulicama-veci-broj-policajaca/200817142>.
- 7 *Donesena odluka: Ovo su sve zabrane koje se ticu migranata, Oslobođenje*, 19. avgust 2020, <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/donesena-odluka-ovo-su-sve-zabrane-koje-se-ticu-migranata-582972>.
- 8 Peter Van der Auweraert Chief of Mission, International Organization for Migration, Western Balkans Coordinator, Twitter, 8. septembar 2020, <https://twitter.com/PeterAuweraert/status/1303344674631974912>.
- 9 N.V., *U masovnoj tucnjavi u migrantskom centru Blazuj tesko povrijedena tri migranta*, Klix, 13. april 2020, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-masovnoj-tucnjavi-u-migrantskom-centru-blazuj-tesko-povrijedjena-tri-migranta/20041312>.
- 10 *Eskalacija krize u Velikoj Kladusi, obracun gradana s migrantima*, BHRT, 18. septembar 2020, <https://bhrt.ba/eskalacija-krize-u-velikoj-kladusi-obracun-gradana-s-migrantima/>.
- 11 A Omerovic, *Srbijanska policija pomaze migrantima da predu na teritoriju BiH!*, Zurnal, 7. septembar 2020, <https://zurnal.info/novost/23363/srbijanska-policija-pomaze-migrantima-da-preduna-teritoriju-bih>.
- 12 Infomigrants, *Bosnia and Croatia arrest eight suspected migrant smugglers*, 28. maj 2020, <https://www.infomigrants.net/en/post/25052/bosnia-and-croatia-arrest-eight-suspected-migrant-smugglers>.
- 13 GP BIH, *Na području Goražda spriječeno krijumčarenje migranata*, 7 September 2020, <http://www.granpol.gov.ba/Publication/Read/937884?title=Na&fbclid=IwAR0ph2vMnSAoxllsWJ5xG-CjiOd7kQ4K31Hs7iui5mZ97o74S7giQajBEmw>.

Na nišanu: Istraživačko novinarstvo u Crnoj Gori

Vladimir Otašević, nagrađivani crnogorski istraživački novinar i urednik segmenta o kriminalu i korupciji mreže LUPA, objašnjava zbog čega je istraživanje kriminala i korupcije u Crnoj Gori rizičan posao.

Kako biste opisali medijsku scenu u Crnoj Gori? Koja je uloga javnosti i medija, naročito onih koje podržavaju strani donatori?

Medijska scena u Crnoj Gori je izrazito polarizovana. Mediji su podeljeni na one koji podržavaju odlazeću vladu i one koji pokušavaju da rade svoj posao na profesionalan način. Mediji koji pripadaju drugoj grupi imaju profilisanije čitaoce i finansijsku podršku iz međunarodnih krugova. Međutim, nezavisne medijske kuće imaju problema prihodima od oglašavanja. U ovoj zemlji, uticaj vlada je toliko snažan da kompanije, a mnoge od njih su povezane sa državom, ne žele da svoj fond za marketing usmeravaju ka medijima koji kritikuju ljude na vlasti. Takođe, novinari su skromno plaćeni i ne mogu da obezbede pristojan život. Prosečna mesečna plata novinara je oko 500 evra. Javni servis u Crnoj Gori već decenijama kontroliše vladajuća politička grupa. Zapravo, prikladnije bi bilo nazvati ga *partijski* servis. Nevladine organizacije koje se bore za slobodu medija i međunarodni izveštaji ukazali su na nedostatak objektivnosti u njegovom izveštavanju. Svi se slažu da je on daleko od onoga što građani ove zemlje zaslužuju da dobiju od javnog servisa.

Do koje mere novinari u Crnoj Gori mogu biti nezavisni u izveštavanju?

Uopšteno govoreći, novinari u Crnoj Gori, naročito oni koji rade za provladine medije, pod snažnim su uticajem političkog režima. Kad je reč o nezavisnim medijima, povremeno postoji pritisak koji nameću veliki oglašivači. Nedostatak slobode u ovoj oblasti je veliki problem, o

čemu svedoče brojni napadi na novinare zbog toga što govore istinu. U poslednjih 18 godina, bilo je prijavljeno 70 napada na novinare u Crnoj Gori, uključujući i jedno ubistvo.

Kojom vrstom priča se bavi LUPA?

Uglavnom objavljujemo priče o organizovanom kriminalu i umešanosti politike u kriminal. Naše priče takođe pokrivaju korupciju i zloupotrebu moći javnih funkcionera. Dalje, fokusiramo se i na teme u vezi sa siromaštvom i društvenom nepravdom u Crnoj Gori. Pokrivamo celokupno istraživačko novinarstvo, ali smo najviše usredsređeni na rasvetljavanje veze između organizovanog kriminala i političkih elita u ovoj zemlji.

Prošlog leta smo objavili tekst o tome kako je nekretnina u posedu predsednika Parlamenta Crne Gore – čija stranka je na vlasti nekoliko decenija – prodana na nelegalan način. Nakon te priče državni tužilac je pokrenuo istragu o imovini predsednika parlamenta i transakcijama vezanim za prodaju nekretnine.

Koji su glavni izazovi sa kojima se LUPA suočava?

Najviše se brinemo za sopstvenu bezbednost jer pišemo o nekim od najmoćnijih i najopasnijih ljudi u zemlji. Trudimo se da ublažimo rizike tako što koristimo zaštićene aplikacije na našim mobilnim telefonima i drugim uređajima. Sumnjamo da nas bezbednosna služba Crne Gore prisluškuje. Ovde nije neuobičajeno da privučete takvu vrstu pažnje – najzad, moguće je da

čak i strane diplomate imaju isti tretman. Drugi izazov je neophodnost održive finansijske pomoći.

Koji su glavni rizici sa kojima se novinari u Crnoj Gori suočavaju kada istražuju teme vezane za organizovani kriminal i korupciju?

Daću vam eklatantan primer: pre 16 godina, Duško Jovanović, urednik dnevnih novina *Dan*, ubijen je iz automobila u pokretu. I danas ovaj događaj novinare opominje sa kakvim rizicima se suočavaju. Godine 2018. pucano je na Oliveru Lakić, novinarku lista *Vijesti*, ali je ona srećom preživela. Ovi, kao i mnogi drugi incidenti koji se događaju u ovoj zemlji, među kojima su i pretnje smrću koje mi je 2017. uputio brat odlazećeg premijera, svakodnevno nas upozoravaju na opasnosti sa kojima se suočavaju novinari koji istražuju organizovani kriminal i korupciju u Crnoj Gori.

Šverc cigareta, oružja i droge spadaju među najopasnije teme kojima možete da se bavite kao novinar. Ljudi se plaše za sopstvene živote. Takođe, ne rizikujete samo sopstveni život, već i ljudi iz vašeg neposrednog okruženja. Kao primer možemo uzeti Oliveru Lakić. Pre pokušaja njenog ubistva, dobila je pretnje da će joj silovati ćerku. To se dogodilo nakon što je napisala seriju istraživačkih tekstova o švercu cigareta u Crnoj Gori. U ovakvom okruženju, kriminalne grupe često pokušavaju da odvrate novinara od obavljanja svog posla.

Šta može da se uradi kako bi se ta situacija promenila?

Možda bi veliki napredak mogla da donese nova vlada u Crnoj Gori. To je jedina zemlja u Evropi koja je imala istu vladu od pada Berlinskog zida – iste ljude koji vladaju tri decenije. Što su prisnije veze organizovanog kriminala i ljudi koji su na položajima u državi gde se odlučuje, to se koreni organizovanog kriminala sve više granaju i sve je teže boriti se protiv njih. U zemljama gde je demokratija jaka, organizovani kriminal je slabiji. Nakon 30 godina jednopartijske vlasti, snažna demokratija je, na žalost, daleko od onog što imamo u Crnoj Gori.

Nadamo se da će nova vlada promeniti situaciju nabolje i omogućiti slobodu medija i bolje okruženje za rad novinara. Takođe se nadamo da će nova vlada preduzeti konkretne korake u borbi protiv korupcije. Očekujemo transparentnost kad je reč o poslovima koje je sklopila

prethodna vlada, ali i novim sporazumima koje će potpisati nova vlast. Novinarima je veoma stalo do transparentnosti jer je u ovoj zemlji veoma dugo nije bilo. Na primer, odlazeća vlada smatra da su budžetski troškovi nešto što treba da bude tajna. To mora da se prekine. Štaviše, zaista se nadamo da će nova vlada poboljšati zakon o slobodnom pristupu informacijama kako bismo imali bolji pristup informacijama.

Takođe, puno očekujemo od reformi u pravosuđu. Voleli bismo da slučaj Duška Jovanovića ponovo bude otvoren, kao i drugi nerešeni slučajevi upotrebe nasilja protiv novinara. Tako bi novinari osetili veću podršku i sigurnost, i to bi mogla biti brana budućim sličnim uznemirujućim incidentima.

Koje korake treba preduzeti radi izgradnje otpornosti na organizovani kriminal u Crnoj Gori i šire, na Zapadnom Balkanu?

Postojanje bolje, transparentnije vlade bio bi važan prvi korak. Ekonomska i društvena situacija takođe mora da bude popravljena, s posebnim naglaskom na smanjenju nezaposlenosti i boljom perspektivom pri traženju posla. Veoma je važno ponuditi bolje ekonomske i društvene mogućnosti zajednicama pogođenim kriminalom kako bi se izbegla situacija u kojoj siromaštvo i nedostatak alternative usmerava ljude ka organizovanom kriminalu.

Takođe je važno da bezbednosno-pravosudne institucije u Crnoj Gori, poput policije i tužilaštva, počnu da se bave kriminalnim klanovima iz Kotora umešanim u krvavi sukob koji traje od 2014. godine. Nepodizanje optužnica omogućio je ogromno bogaćenje ove dve kriminalne grupe i njihovih saradnika. To nije smelo da se dogodi: članove takvih grupa odmah treba lišiti slobode, ali za tako nešto nije bilo političke volje kod predstavnika vlasti. Možda bi nova vlada trebalo da krene odlučnije u rešavanje tog problema – dovođenjem novih mladih ljudi, uz političku volju i neophodna sredstva.

Kao novinari, pomno ćemo pratiti poteze nove vlade i uvek ćemo biti kritični ako budemo videli da stvari ne idu u dobrom smeru. Važno je da vlada radi u najboljem interesu građana zemlje. Ukoliko to nije slučaj, progonićemo ih. To je posao novinara.

Mreža za istraživanje o kriminalu i korupciji – LUPA je neprofitna organizacija koja promoviše i razvija istraživačko novinarstvo u Crnoj Gori. Grupa nezavisnih novinara ju je osnovala 2016. godine. Jedna od ključnih oblasti u radu LUPE je istraživanje organizovanog kriminala i korupcije u Crnoj Gori i van nje i izveštavanje o tome. Takođe jedan od ciljeva LUPE je pomoć građanima i vladinim telima u borbi protiv

organizovanog kriminala; promocija i zaštita ljudskih prava; nadgledanje rada vladinih institucija; promocija regionalne saradnje među medijima i grupama koje se bore protiv korupcije i organizovanog kriminala. LUPA dobija podršku Fonda za otpornost Globalne inicijative za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala od 2019. godine.

Zahvalnice

Bilten rizika je sastavila Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala Opservatorije civilnog društva za borbu protiv organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi (SEE-Obs).

Opservatorija civilnog društva je platforma koja povezuje i osnažuje organizacije civilnog društva u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji i Srbiji. Njen cilj je da omogući civilnom društvu da identifikuje, analizira i mapira kriminalne trendove, kao i njihov uticaj na tokove nelegalne robe, upravu, razvoj,

međunacionalne odnose, bezbednost i vladavinu zakona. Ova organizacija podržava civilno društvo u procesu monitoringa nacionalne dinamike i širih regionalnih i međunarodnih trendova u organizovanom kriminalu. Opservatorija civilnog društva je osnovana kao posledica Samita Zapadnog Balkana u Londonu 2018, koji predstavlja deo Berlinskog procesa.

Želeli bismo da se zahvalimo Marku Vešoviću i Danijelu Kovačeviću na značajnim doprinosima.

Bilteni rizika su redovna izdanja naših regionalnih opservatorija, koje koriste mreže civilnog društva kako bi obezbedile nove podatke i kontekstualizovale trendove u vezi sa mrežama organizovanog kriminala, nelegalne trgovine i državnog odgovora na ove probleme. Ako biste želeli da se pretplatite za buduća izdanja Biltena rizika ovde se upišite ili kontaktirajte mejlom almedina.dodic@globalinitiative.net.

O GLOBALNOJ INICIJATIVI

Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je globalna mreža sa preko 500 eksperata širom sveta. Globalna inicijativa omogućava platformu kojom se promovise šira debata i inovativni pristupi kao ključni delovi inkluzivne globalne strategije protiv organizovanog kriminala.

www.globalinitiative.net

Ova publikacija je sastavljena uz finansijsku podršku Fonda za konflikt, stabilnost i bezbednost Velike Britanije. Za njen sadržaj je odgovorna Globalna inicijativa i on ne odražava stavove Velike Britanije.

**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME